

Kateheza predškolske dobi prema Montessori pedagogiji

Mustać, Katarina

Undergraduate thesis / Završni rad

2020

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Split, Faculty of Catholic Theology / Sveučilište u Splitu, Katolički bogoslovni fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:202:025953>

Rights / Prava: [In copyright](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2022-07-02**

Repository / Repozitorij:

[Repository of The Catholic Faculty of Theology
University of Split](#)

SVEUČILIŠTE U SPLITU
KATOLIČKI BOGOSLOVNI FAKULTET
PREDDIPLOMSKI TEOLOŠKO-KATEHETSKE STUDIJ

KATARINA MUSTAĆ

KATEHEZA PREDŠKOLSKE DOBI PREMA MONTESSORI
PEDAGOGIJI

Završni rad

Split, 2020.

SVEUČILIŠTE U SPLITU
KATOLIČKI BOGOSLOVNI FAKULTET
PREDDIPLOMSKI TEOLOŠKO-KATEHETSKE STUDIJE

KATARINA MUSTAĆ

KATEHEZA PREDŠKOLSKE DOBI PREMA MONTESSORI PEDAGOGIJI

ZAVRŠNI RAD

iz Religiozne pedagogije i katehetike

kod prof.dr.sc. Jadranke Garmaz

Split, 2020.

SAŽETAK

Maria Montessori je bila uvjerenjena da je pedagogija svojstvena liturgiji koja sadrži iste principe kao i njezina vlastita teorija svjetovnog obrazovanja, i odlučno je krenula putovima ka liturđijskoj obnovi. Baš kao što je škola morala biti dječji dom, i crkva je morala biti dom Božje djece. Prvi materijali za učenje s kojima će se dijete vjerojatno susresti u učionici Montessori su oni koji čine kurikulum praktičnog života. Čudesni napredak koji dijete postiže sastoji se u prelasku iz ničega u nešto, a da bi se postigao takav napredak, potreban je um koji se razlikuje od uma odraslih. Taj poseban oblik uma koji dijete posjeduje, Maria je nazvala upijajućim umom. Uspjeh nastavnog sata obično ovisi o sposobnosti učitelja. Da bi se odgovorilo na religiozne potrebe djeteta, potrebno je obratiti pozornost na pripremu odgovarajuće okoline, tj. mjesta gdje dijete može živjeti religiozni život i upoznati onu stvarnost koja taj život hrani. Kateheza dobrog Pastira je program vjerskog odgoja prema načelima Montessori pedagogije. Radi se o paraboli o dobrom pastiru koja je kao kateheza Dobroga Pastira u okviru Montessori pedagogije desetljećima diljem svijeta sustavno bila eksperimentirana, te se došlo do zaključka da je ta parabola model u kojem se otkriva poruka univerzalne Kristove ljubavi koja korespondira sa svim životnim dobima i u svim životnim situacijama.

SADRŽAJ

UVOD	1
1. OSNOVNA OBILJEŽJA MONTESSORI PEDAGOGIJE	2
1.1. Ključni elementi Montessori pedagogije	2
1.2. Upijajući um	5
1.3. Odgojitelj	7
1.4. Okolina	10
2. KATEHEZA DOBROG PASTIRA	13
2.1. Osnovna obilježja	13
2.2. Razvitak kateheze predškolske dobi prema Montessori pedagogiji	18
2.3. Izvor, metodološki pristup i katehetski materijali	19
3. ATRIJ	23
3.1. Pojam i obilježja atrija	23
3.2. Podjela atrija	24
3.3. Rad u atriju	25
ZAKLJUČAK	27
LITERATURA	28
PRILOZI.....	30

UVOD

Cilj ovog rada je analizirati Katehezu Dobrog pastira koja integrira Montessori pristup u stvaranju vjere kod djece predškolske dobi. U ovom pristupu se nastoji pomoći svakom djetetu da se zaljubi i uvuče u dublji odnos s Bogom. Sjeme Kateheze Dobrog pastira zasađeno je 1954. godine u Italiji, kada se učenjakinja Svetog pisma Sofia Cavalletti složila dati vjeronauk sedmogodišnjem dječaku. Bez ikakvog kurikuluma ili plana, Cavalletti je dječaku dopustila da vodi njihov razgovor, zauzvrat učeći kako djeca susreću i doživljavaju Boga. Cavalletti je ubrzo surađivala s Gianom Gobbi, vodičem koju je u Rimu podučavala Maria Montessori, i njihov je proces formiranja vjere evoluirao. Danas se Kateheza dobrog pastira koristi u 37 zemalja. Umjesto da koristi objavljeni kurikulum, Kateheza dobrog pastira oslanja se na opsežnu edukaciju kateheta, koji uvode teme vjere koje proizlaze iz dječjih potreba.

Djeca u svakom atriju grupirana su u razine prema dobi. Djeca u I. razini (u dobi od 3 do 6 godina) često se nazivaju "minijaturnim monaštvom", jer im može nedostajati interes za druženje, čuju kako se raduju Božjoj ljubavi prema njima. Djeca razine II (u dobi od 6 do 9 godina) vole surađivati s drugima i čuti o tome kako ostati u vezi s Bogom. U III razini (dobi od 9 do 12 godina) djeca uče o Božjem planu putem zastave od 32 metra koja prikazuje povijest spasenja i potiče se da razmisle o svom odgovoru na njega.

Ovaj rad se sastoji od 3 dijela. U prvom dijelu su analizirana osnovna obilježja Montessori pedagogije. Bit će prikazani ključni elementi Montessori pedagogije, a zatim će se reći nešto više o upijajućem umu djece, odnosno posebnom umu djece koji ih razlikuje od odraslih i po kojem su iznimno specifični. Nakon toga će se odgovoriti na pitanje kako odgojitelj i okolina utječu na djecu po pitanju kateheze. Drugi dio se odnosi na Katehezu Dobrog pastira gdje su prikazana osnovna obilježja kateheze, razvitak kateheze prema Montessori pedagogiji, kao i razni katehetski materijali koji se koriste u katehezi Dobrog pastira. U trećem dijelu se naglasak stavlja na atrij. Detaljno su opisana obilježja atrija i njegovi pojedini dijelovi.

1. OSNOVNA OBILJEŽJA MONTESSORI PEDAGOGIJE

1.1. Ključni elementi Montessori pedagogije

Maria Montessori (slika 1) je bila prva liječnica među ženama u Italiji. Kao psihijatru, cilj joj je bio pomoći djeci koja imaju zaostatak u intelektualnom razvoju. Uvidjela je kod djece s teškoćama razvoju temeljni put spoznaje koji može biti motorički i perceptivni. Slijedom toga, razvila je vlastitu koncepciju odgoja i obrazovanja koja će imati detaljno razrađeni plan i program za edukaciju i rehabilitaciju. Kao glavno načelo Montessori pedagogije javlja se “odgoj kao pomoć za život”.¹

Slika 1. Maria Montessori

Izvor: <http://www.nebulamontessori.hr/mariamontessori-zivotopis.html> (12.06.2020.)

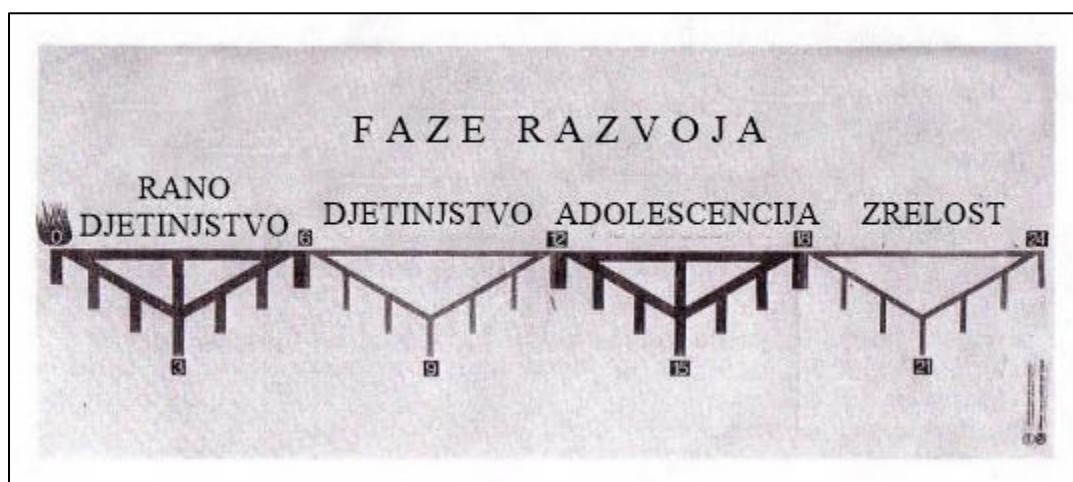
Maria Montessori je bila uvjeren da je pedagogija svojstvena liturgiji koja sadrži iste principe kao i njezina vlastita teorija svjetovnog obrazovanja, i odlučno je krenula putovima ka liturgijskoj

¹ Barada, S., Luetić, M., Primjena elemenata Kateheze Dobrog Pastira u integraciji djece s teškoćama u razvoju, *Svjedok*, br. 22, 2015, 82.

obnovi koju je otvorio sveti Pius X. Baš kao što je škola morala biti dječji dom, i crkva je morala biti dom Božje djece.²

Do 1950. godine, Montessori pedagogija je proširila aspekte tako da obuhvaća čitav kontinuitet razvoja u svim njenim aspektima (fizički, intelektualni, emocionalni itd.) (slika 2). Montessori je predstavljala faze razvoja kao “ritam” šestogodišnjih ciklusa, pri čemu je svaki ciklus imao fazu otvaranja i zatvaranja. Prva faza svakog ciklusa otvara se skupu određenih iskustava i posljedično povezanim osvajanjima, a druga polovica jača ta postignuća u pripremi za sljedeći ciklus.

Slika 2. Faze razvoja djeteta

Izvor: Feez, S. (2007). An Overview of Montessori pedagogy - recontextualising and decontextualising educational knowledge. *Montessori's medication of meaning a social semiotic perspective*. Sydney: University of Sydney, str. 243.

Montessori učionica i nastavni pristup koji se koristi u učionici osmišljeni su tako da pruže motive za aktivnost koji se prilagođavaju promjenjivim potrebama djece (fizičkim, emocionalnim, socijalnim i intelektualnim) u svakoj razini razvoja. Montessori razvojne faze dovode u vezu dob djeteta sa sadržajem kurikuluma i socijalnim odnosima učenika i učitelja.³

Maria Montessori je bila praktična katolkinja i njeni religijski stavovi izraženi su u mnogim njenim radovima. Iako Katolička crkva priznaje Montessori pedagogiju, Maria je držala seminare za

² Usp. 16. O'Shea, G., A., Comparison of Religious Education, *British Journal of Religious Education*, 1(1), 2017, 1-11.

³ Usp. Feez, S., *An Overview of Montessori pedagogy - recontextualising and decontextualising educational knowledge, Montessori's medication of meaning a social semiotic perspective*, University of Sydney, Sydney, 2007, 242-243.

različite vjerske zajednice. Samim time, nastojala je svome učenju podariti univerzalnost, ali je ujedno kao praktična katolkinja jedno vrijeme imala ideju da osnuje katolički red za žene.

Tijekom Drugog svjetskog rata Maria Montessori bila je zatočena u Indiji. Bilo joj je dopušteno tijekom tog teškog vremena živjeti i raditi u jednom ašramu tamošnjeg teozfskog društva. U međuvremenu su širom svijeta nikle Montessori škole i to u okviru različitih vjera. U temeljima Montessori pedagogije se nalaze religiozni stavovi i oni se prakticiraju u različitim vjerskim zajednicama širom svijeta. Maria Montessori je dala poticaje da već i mala djeca sudjeluju u vjerskim obredima i proslavama odraslih. Ona govori i o osjetljivom stupnju za nastanak temeljnih religijskih osjećaja kod malog djeteta. Zadovoljenje tog temeljog osjećaja je za Mariu Montessori bilo od posebne važnosti.⁴

U njezinoj dječijoj kući u Barceloni postojao je tzv. atrijski prostor koji je za djecu predstavljao mjesto mira i svečane tišine. Ako takav prostor iz financijskih ili prostornih razloga nije moguć, Maria Montessori ima prijedlog da se barem napravi jedan “tihi kutak”.⁵

Načelni religijski stavovi Marie Montessori se izražavaju kroz vjersko-pedagoške materijale za dječji vrtić i školu. Ona smatra da simboli imaju snagu u odgojnom djelovanju. Seitz ističe da sve to djeci omogućuje sudjelovanje na vjerskim obredima i život u skladu sa svojim religijskim potrebama. Za Mariu Montessori religiju čini ona dimenzija koja je egzistencijalno povezana sa svakim djetetom.⁶

U programu Marie Montessori, prema Barada & Luetić, može se pronaći šest odgojnih područja za djecu u razvojnoj dobi od 3 do 6 godina:⁷

- ❖ Praktični život
- ❖ Senzomotorika
- ❖ Matematika
- ❖ Jezik
- ❖ Kozmički odgoj
- ❖ Odgoj u vjeri: Kateheza Dobrog Pastira

⁴ Seitz M., Hallwachs, U., Montessori ili Waldorg? *EDUCA*, Zagreb, 1997, 210.

⁵ *Ibid.*

⁶ *Ibid.*

⁷ Barada, S., Luetić, M. , *op. cit.*, 83.

Montessori pedagogija nije nepoznata u katoličkim krugovima. Taj pristup je odavno prepoznat kao jedinstveno prikladan za cjelovitu formaciju osobe koja izgleda kao najbolji odraz onoga što čovječanstvo treba biti.⁸

Prvi materijali za učenje s kojima će se dijete vjerojatno susresti u učionici Montessori su oni koji čine kurikulum praktičnog života. To su aktivnosti koje uključuju izlivanje različitih materijala, korištenje posuđa, škara, kliješta i pinceta, čišćenje i poliranje, priprema grickalica, postavljanje stola i pranje posuđa, uređenje cvijeća, vrtlarjenje, i tako dalje. Njihovi su ciljevi, uz razvijanje djetetovih vještina za samostalan život, izgraditi finu motoričku kontrolu djeteta i koordinaciju očiruke, upoznati ih s ciklusom odabira, pokretanja, dovršenja i sređivanja aktivnosti, te uvesti pravila funkcioniranja u društvenom okruženju učionice.⁹

1.2. Upijajući um

Argumenti o sposobnostima učenja male djece i upijajućem umu vjerojatno su stari koliko i same škole. Posljednjih je godina „spremnost“ pedagoška riječ: „Ne pokušavajte naučiti dijete onome što nije spremno naučiti“.¹⁰ Progresivno obrazovanje sa naglaskom na programima usmjerenim na "djecu" obično dobiva zaslugu - ili krivnju - za teoriju. Zapravo, pojam seže barem nekoliko stotina godina do francuskog filozofa Rousseaua.

Neki su školarci pretvorili teoriju spremnosti u dogmu, djelujući kao da razvoj dolazi u fiksnim fazama. Na primjer, mnogi učitelji žale zbog bilo kakvih pokušaja da se djeca mlađa od 6 godina uvedu u čitanje, pisanje ili računanje. U strahu od frustriranja djeteta, ne nude mu uopće mentalni izazov.

Kritičari spremnosti kreću se u suprotnu krajnost. Oni tvrde da treba prestati moliti djecu. Što se dijete prije podvrgne strogoj disciplini učenja, brže će razviti intelektualnost. Rezultat toga je porast pritiska za programe ranog čitanja, uspostavljanje dječjih vrtića s krutom disciplinom, uvođenje znanosti, ekonomije i stranih jezika u osnovnu školu, i tako dalje, često s malo pozornosti na to hoće li se djeca uključena u takve aktivnosti previše opteretiti.

⁸ Usp. O'Shea, G., *op. cit.*, 1.

⁹ Usp. Marshall, C., Montessori education: a review of the evidence base, *Science of Learning*, 2(11), 2017, 2.

¹⁰ Usp. Harvey, J. W., Teaching kids before they start school, *Kiplinger's Personal Finance*, 19(8), 1965, 32.

Mudri put, kao što se moglo očekivati, ne vodi ni prema jednoj krajnosti. Dostupni su snažni dokazi koji pokazuju da većina male djece može imati koristi od toga - i, zapravo, treba im se dati - daleko više intelektualne stimulacije nego što je sada dobivaju. Međutim, ne slijedi da bi predškolci trebali biti opterećeni formalnim nastavnim programima. To ne znači da malo dijete može učiti matematiku, prirodne znanosti, književnost. To znači da se osnovne ideje kao srce tih predmeta mogu predstaviti na načine koji će pomoći djetetu da ih počne shvaćati.¹¹

Čudesni napredak koji dijete postiže sastoji se u prelasku iz ničega u nešto, a da bi se postigao takav napredak, potreban je um koji se razlikuje od uma odraslih. Taj poseban oblik uma koji dijete posjeduje, Maria je nazvala upijajućim umom. To je nesvjesni oblik uma koji posjeduje kreativnu snagu. Maria ga je usporedila sa spužvom kako bi pojednostavila što znači. Upijajući um, poput spužve koja ne bira, upija sve.¹²

Najvažnije razdoblje u životu je prvo razdoblje (od rođenja do šeste godine) kada se formiraju inteligencija i sve psihičke sposobnosti u cjelini. Maria je naglasila da novorođenče već ima psihički život i da nakon rođenja stvara vlastitu sliku svijeta. Dijete odmah nakon rođenja stvara svoj duhovni rast i to razdoblje zahtjeva najviše brige i pažnje. U dobi od pet tjedana dijete može razlikovati dvije simultano izvedene melodije. U mozgu, tijekom prva tri mjeseca života, gradi shemu za kontrolu rada ruku. U dobi od četiri mjeseca može prepoznati boje, otkrivati pravila u vanjskim pojavama, zainteresirati se za okoliš, učiti i rješavati probleme neovisno o drugim potrebama.

Otprilike 7 do 8 mjeseci dijete prelazi s proceduralnog na deklarativno učenje i dijete usvaja svoje prve riječi. Tada se postupno u djetetovom mozgu stvara volja i dijete se mora moći kretati kako želi i ne smije biti ometano. U razdoblju od 3 do 6 godina dijete poboljšava svoj govorni sustav i razvija poseban sustav za pisanje i računanje. Posebno u ovom razdoblju dijete razvija kreativne i izražajne sposobnosti govora, ali također napreduje u razvoju umjetničkih kreativnih sposobnosti i sposobnosti doživljavanja umjetničkih sadržaja. Razvoj sustava za kreativnost i doživljavanje umjetničkih sadržaja u mozgu puno je sporiji od razvoja govornog sustava jer su djeca do treće godine života obično amelodična i aritmična, a u crtanju samo šaraju.

¹¹ *Ibid.*, str. 32-33.

¹² Usp. Garmaz, J., Tomašević, F., Odgajanje opažanjem: neke specifičnosti odgoja prema Montessori pedagogiji, *Služba Božja*, 58(4), 2018, 456.

Ovaj čudesni napredak koji dijete postiže sastoji se od prelaska iz ničega u nešto i zato mu je potreban um koji se razlikuje od uma odraslih, tzv. upijajući um. Za razliku od nas odraslih koji znanje stječemo inteligencijom, dijete znanje asimilira cijelom svojom psihom. Utisci se slijevaju u nas i pamtimo ih i imamo ih na umu, ali ostajemo odvojeni od njih. S druge strane, dojmovi prodiru u djetetov um i oblikuju ga. Uspijeva naučiti sve, a da nije svjestan učenja. Na tom putu polako prelazi iz nesvjesnog u svjesno i upija sve što ga okružuje, od navika, običaja do vjerovanja.

Kao novorođenče, dijete mjesecima mirno leži u svom krevetu, a onda ga već vidimo kako uči hodati zapanjujućom brzinom, kako se iz dana u dan sve više kreće, kako uči jezik i mnoge druge stvari. Svi ovi pokreti koje dijete čini nisu slučajni. Kad se dijete počne kretati, njegov je um već sve “uveo” iz okoline. Čovjek sebe stvara vlastitim rukama i iskustvom. Sve započinje igrom, a na kraju završava radom.

Dijete malo gradi svoju osobnost, koja je prilagođena vremenu i okolini kojoj pripada, te korak po korak gradi svoj um dok ne ovlada pamćenjem i sposobnošću razumijevanja i prosuđivanja. Zato je ovo razdoblje djetetova života, ali i osobe, najvažnije razdoblje.¹³

1.3. Odgojitelj

Uspjeh nastavnog sata obično ovisi o sposobnosti učitelja. Dešava se da čak iiskusni i dobro angažirani učitelji pričaju kako oni često nastavu drugačije zamišljaju i da ona treba biti usredotočena na učenike, imati elemente individualne nastave, a takvo nešto često nije omogućeno u praksi.

Učitelji se nerijetko žale da učenici jednostavno ne pokazuju dovoljno zainteresiranosti za nastavu. S druge strane, učenici se žale da učitelji od njih traže dobar uspjeh i solidne ocjene pa su učenici zbog toga pod pritiskom.

Tijekom školovanja mnogi su čuli ovu rečenicu: “Ne učiš ni za školu, ni za učitelja, nego za život”. Ipak, djeca u većini slučajeva nastoje dobiti dobru ocjenu kroz neke druge motive, ili je pak u boljem slučaju učitelj uzrok njihove motivacije.

U Montessori pedagogiji težište učenja je u djetetu i u aktivnostima koje su povezane s učenjem. Protivnici Montessori pedagogije ponekad zastupaju stav da se zapravo ovdje radi o pedagogiji bez

¹³ Usp. *Ibid.*, 455-456.

pedagoga. To se s jedne strane obrazlaže autodidaktičkim karakterom Montessori materijala, a s druge strane izjavama Marie Montessori gdje ona navodi da se radi o radikalnom pomjeranju aktivnosti za koje je prije bio odgovoran sam učitelj, a sada je u metodi tu odgovornost preuzelo samo dijete.

Seitz navodi da se ne može reći da je Montessori pedagog nevažan. Da bi se Montessori pedagogije zaista i ostvarila u praksi, potrebno je da učitelj bude izrazito uspješan i angažiran. Maria Montessori misli da je ljutnja najveća odgojna pogreška u ophođenju s djecom. Za interakciju između odraslih i djece odlučujuću ulogu ima pažnja koja će se posvetiti djetetu, koja je prepuna ljubavi i razumijevanja. To je prije svega posebno važno kad se radi o zdravom razvoju djeteta, a može se primijeniti i u terapiji. Maria Montessori na zanimljiv način iznosi svoje stavove vezano ne samo za odgoj koji se temelji na osjećanjima, nego i o discipliniranoj ljubavi koju je potrebno primjenjivati preko razuma.¹⁴

Odgajatelj treba uzeti u obzir ne samo osjetljive stupnjeve dječjeg razvoja, već i sve ono kroz što dijete prolazi u životu. Dakle, potrebno je promatrati djecu kako bi se spoznale njihove realne potrebe i upravo to predstavlja najvažniju zadaću Montessori pedagogije. Učitelj jednostavno ne smije stvarati jaz između djece i odraslih. Naprotiv, on treba izgrađivati partnerski odnos koji je utemeljen na vjerovanju u one sposobnosti i snage koje leže u svakom djetetu.¹⁵

Roditelji su po svojoj prirodnoj i društvenoj funkciji odgojitelji. Oni svoju djecu vole, žele im uspjeh i časno mjesto u životu. Osjećaj materinstva i očinstva upućuje ih da se brinu o djeci, da ih odgajaju kako bi postali čestiti ljudi. U tom su roditelji najčešće nesebični, ulažu jako mnogo napora kako bi njihova djeca uspjela ostvariti rezultate i da bi se na pravilan način, ljudski razvijala. Također, društvo sa svoje strane povjerava roditeljima odgojne zadatke. Točnije rečeno, njihov položaj u obitelji i roditeljski odnos prema djeci čini ih odgojiteljima.

U ranom djetinjstvu, majka predstavlja najvažnijeg odgojitelja. Njezina uloga, briga i ljubav od najranije dobi djetetova života utječu na formiranje buduće osobnosti, na tjelesno i duševno zdravlje djeteta. Ukoliko majka ne obavlja na pravilan način svoju funkciju mogu se pojaviti negativne posljedice u obliku psihičkih poremećaja. Vuksanović navodi da hospitalizirana djeca,

¹⁴ Usp. Seitz M., Hallwachs, U., *op. cit.*, 59.

¹⁵ Usp. *Ibid.*, 60.

kojima je uskražena majčina ljubav, nježnost i briga u ranom djetinjstvu, pokazuju veliko zaostajanje prema djeci koja su odrasla u normalnim obiteljskim uvjetima.

Zaostajanje uključuje mentalne sposobnosti, emocionalni i socijalni razvitak hospitalizirane djece, a neki tvrde da se čak očituje i kroz tjelesni razvitak djece. Takva djeca bivaju nepristupačna, razdražljiva i teško se odlučuju za uspostavljanje socijalnog kontakta, skloni su lažima i krađi. Kada majka brine o djetetu, ona ujedno uspostavlja s njim prvi emocionalni kontakt. To predstavlja bitan uvjet zadaljnji normalni razvitak djeteta. Ukoliko dijete u svom prisustvu nema osobu s kojom se može emocionalno povezati i identificirati, mogu nastati velike teškoće i smetnje u razvitku njegove osobnosti. Nakon treće godine, dijete počinje da se osamostaljuje, a uloga majke je da mu u tome pomaže, bodri ga i podržava. Kroz cijeli taj proces, emocionalni kontakt se i dalje ne prekida, ali se sve više pojavljuju novi kontakti i novi odgojitelji. Majka uspostavlja suradnju s njima i usklađuje svoja odgojna nastojanja s njima.

Kroz razdoblje dojenja, majka predstavlja glavnog i gotovo jedinog odgojitelja za dijete. Otac je na neki način u drugom planu. Međutim, kako se bliži kraj ranog djetinjstva i dijete se počinje polako osamostavljivati, otac dobiva sve važniju ulogu. Sve ono što razlikuje oca od majke počinje zanimati dijete. Postaju mu sve privlačnij poslovi oca, društveni interesi, briga o djetetu, itd. Dijete rado odlazi u šetnju s ocem, igra se s njim, "pomaže" mu u obavljanju raznih kućnih poslova. Emocionalna povezanost s ocem postaje sve jača, a djetetu su istodobno potrebna oba osjećajna kontakta, i s ocem, i s majkom. Kroz oba kontakta dijete se osjeća sigurnim, radosnim i sretnim, a to je ujedno i pretpostavka uspješnog odgoja. Kada bi se desilo da pukne taj lanac, i dijete izgubi jedan ili drugi emocionalni kontakt, može se osjećati potpuno nesigurnim, uskraćenim i nesretnim. Posebno u slučajevima kada doživljava da su oba roditelja, ili jedan od njih krivi za to. Zbog toga oba roditelja, ako su istinski roditelji, moraju vrlo odgovorno i nesebično prihvatiti svoje odgojne funkcije i sasvjesno ih obavljati.¹⁶

Kada je prisutno odgovorno i savjesno ponašanje roditelja, to podrazumijeva da su i sami roditelji dobro odgojeni, te predstavljaju zrele i formirane ličnosti. Dakle, prije nego što odgojitelj počne odgajati dijete, on sam mora biti potpuni čovjek. Budući da nitko ne može drugome dati ono što ni on sam ne posjeduje, odgojitelj bi se morao odlikovati pozitivnim ljudskim obilježjima (npr. čestitošću, poštenjem, iskrenošću, privlačnom vedrinom, ljubaznošću, optimizmom, strpljivošću,

¹⁶ Usp. Vuksanović, A., Pedagogija. ZALFA d.d., HRVATSKI KATOLIČKI ZBOR „MI“, Zagreb, 1994, 199.

dosljednišću, primjerenim kulturnim ponašanjem, pravednošću, tjelesnim i mentalnim zdravljem, ljubavlju i brigom za djecu. Samim time, stječe se autoritet, a on predstavlja “nezaobilaznu komponentu dobrog odgojitelja i uspješnog odgojnog rada”.¹⁷

Ako postoji pravi autoritet, onda nisu potrebni ni autoritarnost, ni lažni autoriteti. On se ne zasniva na slijepoj ljubavi koja sve dopušta, niti na pretjeranoj strogosti koja sve uskraćuje djetetu, zabranjuje mu mnoge stvari i zahtijeva od njega apsolutnu podređenost, u čemu se i očituje autoritarnost. On vezuje djecu i sve odgojitelje svojom privlačnošću, a ne vlašću i prisilama. Postavlja se pitanje: A kako se postiže autoritet?

Vuksanović navodi da se autoritet postiže “primjernim djelovanjem u obiteljskom životu i izvan obiteljskog kruga, požrtvovanim radom, znanjem i marljivošću, uzornim moralnim postupcima, poštenjem, iskrenošću, pravednošću, društvenom angažiranošću, prihvaćanjem obveza i ljudskih dužnosti, njihovim savjesnim obavljanjem, ljubavlju i brigom za dijete, poštovanjem njegove osobnosti, brigom za svoju obitelj, pozitivnim odnosom prema njoj i svim njenim članovima, ugledom koji uživa u obitelji i u širem društvenom životu”.¹⁸

Dijete sve to promatra, osjeća i duboko doživljava. Iz tog razloga ono takvog roditelja prihvaća kao čovjeka u kog ima povjerenje i u koga se može apsolutno pouzdati. U njemu vidi oslonac i nekoga koga treba slijediti. Riječi i savjeti roditelja koji ima autoritet su od posebnog značaja za dijete i bez prisile se trudi postupati u suglasju sa željama svog roditelja. Na taj način je pedagoški odnos između odgojitelja i odgojenika na spontani način postignut i samim time je uspostavljen emocionalni kontakt i prava atmosfera za uspješno pedagoško djelovanje. Ukratko rečeno, uspjeh i snaga odgojnog djelovanja obitelji ovisi o roditeljskom autoritetu.¹⁹

¹⁷ *Ibid.*, 200.

¹⁸ Usp. *Ibid.*

¹⁹ Usp. *Ibid.*

1.4. Okolina

Da bi se odgovorilo na religiozne potrebe djeteta, potrebno je obratiti pozornost na pripremu odgovarajuće okoline, tj. mjesta gdje dijete može živjeti religiozni život i upoznati onu stvarnost koja taj život hrani. Okolina za religiozni život čovjeka prema Gobbi uključuje Crkvu odnosno zajednicu vjernika. Svaka okolina ima svoju specifičnost, ne samo fizičku koju određuju klimatski uvjeti, nego i onu koju određuje cilj kojega čovjek u svome okruženju želi postići, tj. rad koji se tu odvija. Moderna pedagogija u oblikovanju ljudskoga bića pridaje značajnu važnost okolini.

Promatranja Marie Montessori su se odvijala u okolini koju je ona sama pripremila kako bi djeci omogućila neovisnost i samostalnost. U takvoj okolini, Maria je uspjela otkriti posebna obilježja ljudskoga bića na putu njegova razvoja. Otkrila je da čovjek ima razvijen tzv. “apsorbirajući” duh i posebna unutarnja osjetila u različitim fazama razvoja. Okolina može pomoći ili spriječiti razvoj djeteta. Dakle, sve je potrebno pripremiti tako da odgovara potrebama djeteta i kako bi mu pomoglo u ostvarenju osobnosti.²⁰

Okolinu prije svega čine osobe, a potom i unaprijed pripremljene stvari, kao neposredna sredstva, odgoja. Zadaća odraslih jest pripremiti takva sredstva koja odgovaraju dobi djeteta, odnosno potrebama koje se mijenjaju ovisno o dobi. “Sredstva koja se pripremaju za dijete odražavaju onoga koji zna promatrati dijete. Na takav način, možemo reći, pripremljeno okruženje biva oblikovano prema onome na što je ukazivalo samo dijete”.²¹

Ovakva vrsta okoline otkriva nepoznata obilježja u ponašanju djeteta: stalnost u radu, poslušnost, intelektualni napredak, smisao za red, sposobnost za koncentraciju, potrebu za tišinom, spontano upijanje kulture. Kroz ovo, okolina koja okružuje dijete se promijenila u znanstveno pripremljeno okruženje koje je u isto vrijeme odgojitelj i izgraditelj, budući da pomaže razvoj ljudskog bića, odgajajući ga za osvajatelja neovisnosti i stimulirajući ga za radišnost i kontrolu.²²

Vjerski odgoj prema Montessori pedagogiji može pomoći djetetu da na određeni način “iskoristi” okolinu kako bi izgradilo svoju ličnost i doživjelo odgovor na tu potrebu kroz osobni susret s Bogom koji je Ljubav i da kroz odnos s njim otkrije kakav se potencijal božanskog života krije u

²⁰ Usp. Gobbi, G., Neka Montessori načela primijenjan u katehezi djece. Montessori dječji vrtić Sunčev sjaj – Nazaret, Đakovo, 2002, 3.

²¹ *Ibid.*, 4.

²² Usp. *Ibid.*, 4.

njemu koji mu je Bog podario. Potom, dijete će naučiti da izrazi taj potencijal u sveukupnosti odnosa koje proživljava, kako prema Bogu, isto tako i prema okolini, polazeći od iskustva dostojanstva ljubljenog djeteta Božjeg.

Tematske cjeline i sadržaji ovog Programa također slijede tijekom liturgijske godine a proizlaze iz tri osnovna izvora: Biblija, Liturgija i Život. Program se ostvaruje jednom tjedno u trajanju od dva do tri sata, tj. kao kraći program vjerskog odgoja, ovisno o potrebi i interesu djece od tri do šest godina i to u odgojno-obrazovnim skupinama čiji se optimalan broj sudionika kreće od deset do petnaest djece. Vjerski program prema ovoj osnovi provodi se zasigurno u dječjim vrtićima koji ostvaruju tzv. alternativni program rada s djecom predškolske dobi, a temelji se na načelima Montessori pedagogije.²³

Primjer dobre prakse je „Dan aktivnosti“. Starija djeca su podijeljena u heterogene skupine (3–6 godina). Međutim, jednom tjedno djeca iste dobi međusobno se miješaju. Taj se dan naziva „Danom aktivnosti“. U svojim izvornim skupinama mlađa i starija djeca uče si pomagati, dok im aktivnosti koje provode djeca iste dobi pomažu u daljnjem razvoju individualnih vještina, poput kretanja, plesa i glazbene kreativnosti.

Svake srijede između 9 i 11 sati djeca su podijeljena u skupine iste dobi igrajući igru "putujući vlak" koja okuplja djecu iste dobi. Stariji sudjeluju u aktivnosti „Pjevajmo zajedno“, plesu i „Katehezi dobrog pastira“, dok mlađi sudjeluju u glazbenim aktivnostima, „Glazbenim okupljanjima“ i „Biblijskoj radionici“. Mlađa djeca također se mogu slobodno igrati kako žele.

Provedba takvih aktivnosti zahtijeva blisku suradnju i angažman svih zaposlenika. Djeca surađuju sa svim odgojiteljima u vrtiću, što doprinosi osjećaju zajednice u kojoj se svi dobro poznaju i rade zajedno. "Dan aktivnosti" angažira sve polaznike vrtića i predstavlja primjer poticajnog okruženja za otkrivanje i razvijanje pojedinačnih talenata u područjima kretanja, plesa i glazbene kreativnosti.

Uključivanjem sve djece u opisane aktivnosti, koje se obično odvijaju u popodnevnim satima i koje se plaćaju u drugim vrtićima, eliminira se mogućnost isključenja pojedine djece koja zbog socijalnog statusa svojih obitelji ne bi mogla sudjelovati u takvim aktivnostima. Stoga svi oni imaju

²³ Usp. Usp. Mohorić, M., Doprinos vjerskog odgoja cjelovitom razvoju djece rane i predškolske dobi, Magistra Iadertina, 12(1), 2017, 68.

priliku razviti svoj puni potencijal u okruženju koje podržava razvijanje njihovih vještina i talenata.²⁴

2. KATEHEZA DOBROG PASTIRA

2.1. Osnovna obilježja

Kateheza dobrog Pastira je „program vjerskog odgoja prema načelima Montessori pedagogije”.²⁵ Radi se o paraboli o dobrom pastiru koja je kao kateheza Dobroga Pastira u okviru Montessori pedagogije desetljećima diljem svijeta sustavno bila eksperimentirana, te se došlo do zaključka da je “ta parabola model u kojem se otkriva poruka univerzalne Kristove ljubavi koja korespondira sa svim životnim dobima i u svim životnim situacijama”.²⁶

Barada & Luetić navode da program Kateheze Dobrog Pastira slijedi ritam liturgijske godine i odvija se u cikličkim krugovima.²⁷

1. Sveta Misa: Priprema vrčeva – ampulica; Priprema darova; Pretvorba – epikleza; Prinos darova – doksologija; Znak mira; Pranje ruku – lavabo; Euharistijska prisutnost Dobrog Pastira.
2. Liturgija: Oltar kao menza ili stol za blagovanje; Predmeti svete mise; Svetohranište; Znak križa i poklona; Liturgijska odjeća – paramenti; Liturgijske boje; Liturgijski kalendar.
3. Biblijski zemljopis: Globus; Zemlja Izrael; Jeruzalem.
4. Proroštva: Proroštva o svjetlu; Proroštva o imenima Djeteta.
5. Evanđelja Isusova djetinjstva: Navještenje; Pohod Elizabeti; Rođenje i poklon pastira; Poklon mudraca; Prikazanje u Hramu; Bijeg u Egipat.

²⁴ Usp. Avšić, Š., Rifel, T., *Holistic Pedagogy and Early Childhood Education*, Nova prisutnost, 14(3), 2016, 440-441.

²⁵ Barada, S., Luetić, M., *op. cit.*, 83.

²⁶ Hobljaj, A., Prezbiterov identitet i katehetski ministerij, *.Bogoslovska smotra*, 80(3), 2010, 731.

²⁷ Usp. Barada, S., Luetić, M., *op. cit.*, 83.

6. Prispodobе: Dobri Pastir; Pronađena ovca.
7. Prispodobе o Kraljevstvu Božjemu: Gorušičino zrno; Kvasac; Pšenično zrno; Dragocjeni biser; Zakopano blago.
8. Biblija.
9. Krštenje: Svjetlo i krsna haljina; Voda i riječ; Ulja; Geste – mali i veliki križ; Geste – polaganje ruku.
10. Uskrs: Otajstvo smrti i uskrsnuća; Posljednja večera; Isusov grob – uskrsnuće; Liturgija svjetla.
11. Blagdan Duha Svetoga: Pedesetnica.
12. Molitva: Ps 23
13. Uvod u Montessori pedagogiju: Temeljna načela; Vježbe svakodnevnog života: Vježba tišine; Hodanje; Hodanje po crti; Nošenje stolca; Nošenje, odmotavanje i zamotavanje tepiha; Presipavanje, prelijevanje; Aranžiranje cvijeća; Poliranje materijala

Kateheza dobrog pastira opisana je kao susret dva misterija: misterij Boga i misterij djeteta. Kad koristimo takvu riječ kao “misterij”, to ukazuje na stav poštovanja i čuđenja, naše prepoznavanje da stojimo pred nečim što je istovremeno i spoznatljivo, a ipak izvan našeg cjelovitog razumijevanja. Ako se mala djeca doživljavaju kao misterij na otprilike isti način kao što Boga vidimo kao misterij, tada ćemo htjeti znati više o njima. Javit će se želja da se još više nauči o njima.

Ako se krene s ovakvim stavom punim poštovanja i istinskom glađu da se bolje upozna dijete, bolje će se gledati na neke stvari i bolje će se čuti. Postat ćemo poput njih ako prvo pogledamo stvari na koje gledaju i naučimo ih uzimati na način na koji ih oni uzimaju (tj. sličnim tempom i sličnim stupnjem apsorpcije i uključenosti), a mi ćemo se otvoriti za novu i dublju razinu uživanja u stvarima koje s njima kontempliramo.²⁸

Kateheza dobrog pastira pokušava sudionicima omogućiti da “otkriju” značenje za sebe. Učenici su izloženi pažljivo pripremljenom okruženju u kojem se više puta susreću s materijalima. Montessori je više voljela izraz posao, a ne igra, jer podrazumijeva dostojanstvo koje treba priuštiti

²⁸ Usp. Cavaletti, S., *The Religious Potential of the Child: Experiencing Scripture and Liturgy with Young Children*, *Catechesis of the Good Shepherd Publications*, Sofia, 1992, 14.

onome što dijete radi. Ovo je priznanje da svoju osobnost i svoj odnos s Bogom grade vlastitim postupcima i odgovorima.

Uloga odrasle osobe (kateheta) je dati vrlo osnovnu i kratku prezentaciju materijala, a zatim omogućiti djeci da koriste određeni skup materijala na koji su povučeni. Preostaje im da potroše koliko god vremena im treba da steknu zadovoljavajuće značenje, a potiče ih da više puta razmišljaju o istom materijalu - bilo upotrebljavajući ih, bilo baveći se drugim reflektirajućim ili umjetničkim aktivnostima u vezi s njima. Kateheta vodi bilješke o aktivnostima djece, a zatim može podsjetiti djecu na stvari koje će možda željeti ponovno pogledati.

Kateheza dobrog pastira također slijedi tri osnovne faze, ali detalji o njihovom djelovanju ovise o razvojnoj fazi djece. Tipično se dijele na 3-6 godina, 6-9 i 9-12 godina, ali postoji prostor za preklapanje gdje se djeca trebaju smjestiti, na temelju njihovog individualnog razvoja.

Prvo, ulaže se mnogo truda u postavljanje okoliša i postavljanje svih potrebnih djela gdje će djeca s vremenom moći uočiti povezanost svakog od elemenata. Tu je i oprema opskrbljena raznim priborom za umjetnost, crtanje i pisanje koji će učitelj koristiti za osposobljavanje djece da samostalno odgovore na materijale s kojima djeca rade. U uvodnoj fazi mnogo se vremena troši na pokazivanje djeci kako da pažljivo i uređeno koriste prostor - prema standardima profinjenosti i uljudnosti.

Druga faza je vrlo kratka i jednostavna. Kateheta može predstaviti mali broj novih djela koja su dodana na popis na kojem djeca mogu slobodno raditi. Klasično će prezentacije pratiti liturgijsko doba i izmjenjivat će biblijski i liturgijski materijal kako bi ojačali vezu između njih dvoje. Nakon što se ovo završi, djeca mogu slobodno odabrati što će željeti učiniti iz raspona određenih odgovora ili iz već predstavljenih materijala.

Treća faza sastoji se od pozivanja djece na molitvu i osiguranja da se okoliš obnovi u uvjerenju da je prostor učinjen posebnim kroz rutinsku skrb, a zajedničkim radom u tu svrhu djeca pomažu u izgradnji zajednice.²⁹

Dijete, posebno dječji vjerski život, ključno je za zanimanje i zalaganje katehete Dobrog pastira. Kateheta Dobrog Pastira ne uključuje u kateheze druge teme osim onih koje proizlaze iz bitnosti i

²⁹ Usp. O'Shea, G., *op. cit.*, 9-10.

specifičnosti vitalnih potreba djece i našeg rada s njima. Tjedna okupljanja u atriju trebala bi trajati najmanje dva sata, od kojih je mali dio često posvećen prezentaciji kateheze, a većina vremena rezervirana je za osobni rad djeteta.³⁰

Katehisti djeluju zajedno u duhu jedinstva i harmonije, u skladu s Božjim planom zajedništva u povijesti spasenja i u skladu s temom jedinstva tako snažno izraženom u prisposobama o Dobrom pastiru i pravoj lozi. Oni velikodušno nude svoje talente i iskustva za dobrobit svih.

Stav odrasle osobe mora biti obilježen poniznošću pred djetetovim sposobnostima, uspostavljanjem pravog odnosa s djetetom, odnosno poštivanjem djetetove osobnosti i čekanjem da se dijete otkrije.

Zadaci kateheta uključuju:³¹

- ❖ ući dublje u kršćansku poruku kroz poznavanje biblijskih i liturgijskih izvora i trajne žive tradicije Crkve, uključujući teološka, socijalna i ekumenska kretanja koja danas oživljuju Crkvu.
- ❖ priprema okoliša i održavanje reda u tom okruženju (atrij) tako da potiče koncentraciju, tišinu i razmišljanje i kod djeteta i kod odrasle osobe.
- ❖ pripremiti materijale što je više moguće dok se surađuje s drugima u područjima koja su izvan mogućnosti.

Razlozi zbog kojih se od katehete traži da materijale izrađuje vlastitim rukama su:³²

- ❖ dublje upijanje sadržaja;
- ❖ boriti se protiv žurbe, konzumerizma i čak pretjerane "učinkovitosti";
- ❖ koračati više prema ritmu djeteta i tako ili djelovanju Duha Svetoga;
- ❖ pokušati postići integraciju ruke, uma i srca.

³⁰ Usp. Cavaletti, S., Introduction: Characteristics of the Good Shepherd. Journals of the catechesis of the Good Shepherd 1998-2002, *Catechesis of the Good Shepherd Publications*, Chicago, 2003, 5.

³¹ Usp. *Ibid.*, 7.

³² Usp. *Ibid.*

Slika 3. Erin, 7 godina. "Volim te Bože kao što ti voliš nas".

Izvor: Cavaletti, S. (2003). Introduction: *Characteristics of the Good Shepherd. Journals of the catechesis of the Good Shepherd 1998-2002*. Chicago: Catechesis of the Good Shepherd Publications, str. 7.

Primarno opredjeljenje katehete je rad s djecom u atriju. Međutim, ovo opredjeljenje također dovodi do toga da kateheta bude otvoren prema potrebama kateheze općenito i čini ga odgovornim za druge oblike službe koji mogu biti potrebni.

Potrebno je pomoći odraslima da otvore oči za skrivena bogatstva djeteta, posebno za djetetovo duhovno bogatstvo, tako da će odrasli biti privučeni da uče od djeteta i da im služe. Kateheza dobrog pastira posebno poštuje duhovnu vrijednost djetinjstva i želi njegovati formiranje svijesti koja je usmjerena na izgradnju povijesti spasenja u pravdi i solidarnosti.

Kateheza dobrog pastira otvorena je za sve kršćane različitih vjeroispovijesti i različitih obveza unutar crkve. Kateheza dobrog pastira nudi svoje usluge biskupiji i stoga djeluje u zajednici s biskupom. Svaki atrij koristi pomoć svećenika koji je pažljiv prema djeci, posebno prema njihovim vjerskim sposobnostima, slavi euharistiju i sakrament pomirenja s njima i djeluje u skladu s duhom kateheze Dobrog pastira. Kateheza dobrog pastira ima eksperimentalni karakter i otvorena je da uvijek ide dublje u beskrajni misterij Boga i Božji kozmički savez s Božjim stvorenjima.³³

2.2. Razvitak kateheze predškolske dobi prema Montessori pedagogiji

Životno djelo Marie Montessori prepuno je otkrića koja pokazuju tajne djetinjstva. Njezin doprinos religijskom odgoju zaslužan je za prepoznavanje postignuto promatranjem i pomoć njezine intuicije: ako pažljivo promatramo djecu, vidimo da su sposobna za dugo razdoblje koncentracije, neovisnost, red u radu, samodisciplinu, red i šutnju. Ova obilježja djece ostavila su velik dojam na Mariu Montessori.

Religija je središnji dio životnog djela Marie Montessori. Tvrdila je da vjeronauk koji je razvila dovršava njezinu odgojnu metodu. Postavlja plodno tlo za život djece u crkvi. Maria Montessori skrenula je pozornost na vjerske sposobnosti djece od samog početka i nastavila je to raditi do kraja svog života. Vjerovala je da je ne samo jezik, već i religija sastavni dio svake osobe. Na jednom od učiteljskih tečajeva tvrdila je, ako nam nedostaje religije, nedostaje nam nešto temeljno za razvoj muškarca.

Dvadesetih godina 20. stoljeća Maria Montessori prenijela je osnovna načela obrazovanja i svoje metode u vjerski odgoj. U Barceloni je 1916. godine počela raditi prema svom vjerovanju na

³³ Usp. *Ibid.*, 7-8.

vjeronauku, koji se fokusira na liturgiju, i nazvala ga je „Kuća djece u crkvi“. Radila je prema sljedećim pedagoški didaktičkim elementima: pripremljeno okruženje za religijsko obrazovanje djece – atrij, strukturirane lekcije za samostalne aktivnosti djece i odgovarajuća ulogu odrasle osobe.

Sofia Cavalletti i Gianna Gobbi iskoristile su iskustva Marie Montessori kada su 1954. u Rimu započele rad s djecom na katetezi i vjerskom odgoju. Razvili su takozvanu Katezu Dobrog pastira. Kateza Dobrog pastira imaju dva cilja: pomoći i podržati dijete da razvije odnos s Bogom i postati član zajednice onih koji vjeruju u Boga.

Dugogodišnji zajednički rad Cavalletti i Gobbi donio je interdisciplinarni pristup između Montessori pedagogije i teologije. Obrazovni ciljevi ispitani su stvarnim iskustvima u radu s djecom, povezivanjem Riječi i Djela. Birajući teme oslanjali su se na Drugi vatikanski sabor i razvijajući teologiju, posebno na područjima Biblije, liturgije, ekumenizma i kateheze.

Cavalletti i Gobbi radili su prema otkrićima koja su donijeli radeći s djecom. Primijetili su da je dijete sposobno imati intenzivan, tajanstven odnos s Bogom. Štoviše, dijete želi imati odnos s Bogom i traži ga. Djeca širom svijeta iz različitih sredina ispunjavaju jednu od svojih osnovnih potreba kada dođu u kontakt s religijom. To zadovoljstvo i radost prepoznajemo kad vidimo dijete u strahu, njegovi se uvidi ogledaju u crtežima, spontanom govoru i, uglavnom, u jednostavnim molitvama.

Glavni cilj Kateze Dobrog pastira je podržati i ojačati radosni odnos s Bogom. Ovo je dobar temelj za moralni odgoj. Kateza Dobrog pastira također doprinosi razvoju zrele osobe uključivanjem kontemplativnih elemenata i obrazovanja za zajednicu.³⁴

2.3. Izvor, metodološki pristup i katehetski materijali

U metodi Marie Montessori prisutna su didaktička sredstva za razvoj osjetila, koja su grupirana prema određenim svojstvima: boja, oblik, veličina, zvuk, težina, temperatura, itd. Ona zadovoljavaju dječji duh i potiču ga na slobodno vježbanje, a imaju za cilj razvoj i istančavanje osjeta. Didaktička sredstva za razvoj osjetila vode prema redu i jasnoći dojmova skupljenih i

³⁴ Usp., Montessori Institut, *Cathechesis of the Good Shepherd*. URL: <https://www.google.com/url?sa=t&source=web&rct=j&url=http://www.montessori-institut.si/wenPedKDP.php&ved=2ahUKewjKjavKgffpAhWswqYKHe4IDgYQFjATegQIAhAB&usg=AOvVaw0adGD0kORF5JNka9IAklwA&cshid=1591784426201> (10.06.2020.)

spontano upijanih u djetetovu okruženju. Didaktička sredstva su kao abeceda koja omogućuje čitanje. Stvaraju jasnoću i red duha te tako postaju vodič u spontanom radu, omogućuju ponavljanje vježbi i pospješuju koncentraciju.

U osnovnim školama upotrebljavaju se apstraktnija didaktička sredstva. To su sredstva pomoću kojih dijete napreduje u razvoju osobnosti i usvajanju kulture. Didaktička sredstva u katehezi ne vode poznavanju pojma, već životnom susretu sa stvarnom Osobom. Ona nemaju za cilj promišljanje ideje, već molitvu. Ne pomažu samo pri učenju, nego su pomoć religioznom životu. Didaktička sredstva na području kateheze su pomoć djetetu tijekom meditacije. One se sastoje od predmeta koji “materijaliziraju”, tj. čine na jedan način opipljivim i viljivim one stvarnosti koje su djetetu naviještene. Didaktička sredstva pomažu djetetu pounutrašnjivati te stvarnosti.

Pripremljeno okruženje i uporaba didaktičkih sredstava za djecu su od velike važnosti. Nisu od važnosti samo za djecu, nego i za odrasle. Odraslim osobama su didaktička sredstva pomoć da bi mogli zauzeti stav poštovanja i diskretnosti. Takav stav osigurava neovisnost za dijete i potiče ga na osobnu aktivnost. Bez sumnje, prvi trenutak navještaja je nužan, ali također je nužan i drugi trenutak, tj. trenutak kada se odrasli povlači i indirektno asistira djetetu, puštajući da Božja Riječ u osobnom dijalogu s djetetom učini svoje.

Važno je da, prezentirajući djetetu određeni sadržaj, odrasli ujedno pokazuje pripadajuće didaktičko sredstvo. Pritom on djetetu prezentira način uporabe didaktičkoga sredstva i vraća ga uvijek na isto mjesto, onemogućujući djetetu da se samo posluži kada i koliko put želi tim istim didaktičkim sredstvom. Dijete se poslužuje bez neposredne pomoći, tako da njegov rad s didaktičkim sredstvima postaje trenutak unutrašnjega dijaloga s jedinim i pravim Učiteljem.

U pripremljenom okruženju dijete očituje sposobnost slobodnoga izbora didaktičkih sredstava, onih koja odgovaraju pojedinačnim unutrašnjim potrebama razvojnih dobi kroz koja dijete prolazi. Uz pomoć tih didaktičkih sredstava dijete može ponavljati vježbe koliko god puta to želi. Pritom ono često dospije do visokoga stupnja koncentracije u radu, postiže spontanu disciplinu i samodisciplinu, kao i ozračje potpune tišine. To je trenutak u kojemu dijete pounutrašnjuje ono što mu je bilo naviješteno i čini ga svojim.

Zadaća odrasloga sastoji se samo u tome da dovede dijete u kontakt s didaktičkim sredstvom. Nakon toga treba ostaviti dijete samo u radu. Dijete se, čak i ono najnemirnije, za vrijeme rada zna

često odvojiti od ostalih. Ne da se ometati, očitujući pritom na svome licu dugotrajnu radosti neobičnu vedrinu. Djeca ponekad vežu nježnu zaštićenost, koju doživljavaju od Dobroga Pastira, s njima najdražom osobom: mamom, bracom, sestricom ili prijateljima.³⁵

Katehetski materijali imaju dimenziju koja se razlikuje od Montessori razvojnih materijala, prvenstveno iz različitih ciljeva. Katehetski materijali nisu namijenjeni stjecanju određenog znanja o aspektu konkretne stvarnosti. Nego se teži poticanju veze, okupljanja uživo sa osobama. Stoga se može reći da je primarni cilj katehetskog materijala pomoći posredovanje i molitvu, istovremeno uvažavajući vitalne potrebe i načine učenja koji su odgovarali djetetu u njegovom određenom stupnju razvoja.

Svakako, dakle, katehetski materijali potiču učenje, ali, prije svega, oni pomažu djetetovom vjerskom životu. U tu svrhu različiti su elementi ugrađeni u izradu katehetskih materijala, uključujući senzorne elemente. Katehetski materijali konkretno su sredstvo za prenošenje Riječi Božje i upoznavanje one Osobe o kojoj se govori u Bibliji i koja nam je prisutna u liturgiji.

Nekoliko katehetskih materijala došlo je izravno iz djela Marie Montessori i njenog iskustva vjerskog obrazovanja s djecom, koje je započela u Barceloni 1915. godine. To uključuje model oltara i članke mise, liturgijske boje i liturgijski kalendar, zajedno s objašnjenjem mise za djecu i njihovim odgovarajućim radom na kopiranju vlastitog misala. Drugi katehetski materijali plod su promatranja i iskustva s djecom. Neki od tih materijala, poput trake jedinstva i Božjeg plana, religiozne su adaptacije materijala.³⁶

Slika 4. Caitlyn, 5 godina. „Sretno sunce i nasmejano lice su na nebu. Anđeo je sretan i smiješi se djetetu Isusu, a dijete skače na trampolinu jer je toliko sretan zbog Isusa. Križ je kraj njega.

³⁵ Usp. Gobbi, G., *op. cit.*, 11-12.

³⁶ Usp. Lilig, T., Main, J., Van Duser, K., *Let Us Pray with the Children, Journals of the Catechesis of the Good Shepherd Publications*, Catechesis of the Good Shepherd Publications, Chicago, 2003, 103.

Izvor: Lilig, T., Main, J., Van Duser, K. (2003). Let Us Pray with the Children. *Journals of the Catechesis of the Good Shepherd Publications*. Chicago: Catechesis of the Good Shepherd Publications, str. 105.

Katehetski materijal pomaže djetetu da „vidi“ Božji misterij skriven u njemu na sličan način na koji liturgijski znakovi prenose taj misterij. Ono što je konkretno i osjetljivo kroz osjetila postaje sredstvo koje nas prevozi u transcendentnu stvarnost, stvarnost koja je istodobno otkrivena i skrivena.

Materijal je konkretna pomoć u poznavanju jezika, mjesta i vremena Božjeg otajstva, koje će djeca usvojiti i napraviti prema vlastitim mogućnostima i ritmu učenja i razvoja. Uz dužno poštivanje razlika, možemo reći da katehetski materijal čini ono što čini liturgija. Naš odnos s Bogom uglavnom se gradi konkretnim, osjetilnim iskustvom. To je duboka, vitalna potreba čovjeka, a gradi se kroz konkretno, osjetilno iskustvo. Ovo je duboka, vitalna potreba čovjeka, i Bog je uvažava tu komunikaciju komunicirajući s nama kroz ono što je uočljivo. Dakle, konkretan, uočljivi „materijal“ uvijek je uključen u Božju komunikaciju s nama.³⁷

Katehetski materijali su poput druge inkarnacije jer konkretiziraju religiozne stvarnosti, kako iz Biblije, tako i iz liturgije koje se navješćuju ili podižu u atriju. Te su stvarnosti opipljive i vidljive

³⁷ Usp. *Ibid.*, 106.

za dijete koje radi s materijalom. Materijal također pomaže odrasloj osobi u izlaganju, ali najvažnije je uvijek upamtiti da je materijal namijenjen djetetu i nije prvenstveno nastavno sredstvo.³⁸

3. ATRIJ

3.1. Pojam i obilježja atrija

Kateheza se nudi u posebno namještenom „svetom“ prostoru koji se naziva Atrij, djeca i kateheta zajedno slušaju, promišljaju i zajedno slave najvažnije tajne katoličke vjere otkrivene kroz Pisma i Liturgiju. Svemu tome pomaže bogata serija prezentacija koje koriste praktične materijale nabavljene i proizvedene u tu svrhu. Vođena aktivnost za pomoć u meditaciji o Bibliji i misterijama kršćanske vjere obično se ovdje odvija jednom tjedno, gdje se poštuju i njeguju jedinstvene duhovne potrebe i sposobnosti svakog djeteta.³⁹ Atrij je “mjesto za religiozni život, za zajednicu,

³⁸ Usp. Catechesis of the Good Shephard UK: *Materials for your Atrium*. URL: <http://www.cgsuk.org/faq> (16.08.2020.)

³⁹ Usp. CGS Information Booklet, *CGS: Catechesis of the Good Shepherd*, Centre for Catholic Formation, London, 2019, 3.

sabranost, slavlje, molitvu, mjesto u kojemu rad na spontan način prerasta u meditaciju”.⁴⁰ Atrij je, kako kažu djeca, mjesto gdje oni otkrivaju tajne Božje.

Slika 5. John Paul Lund, 7 godina. John predvodi zajedničku molitvu u atriju u St. Patricku u Tacomi. Atrij je sveti prostor u kojem djeca produbljuju svoj odnos s Bogom.

Izvor: <https://www.nwcatholic.org/news/local/catechesis-good-shepherd> (29.08.2020.)

Dakle, atrij je okruženje za katehezu. Na ovom mjestu se najaviješta, slavi, ali i radi. Atrij se sastoji od prikladno pripremljenih kutića s didaktičkim sredstvima. Vode dijete do životnog susreta sa stvarnom Osobom, pomažući mu da usvoji ono što mu se propovijeda. Odgajatelj koji prenosi Božju poruku trebao bi biti objektivan dok naviješta. Promatra dijete i priprema okolinu te se povlači kad primijeti djetetov odnos s Bogom.⁴¹

3.2. Podjela atrija

Kada je riječ o podjeli atrija, poseban naglasak se stavlja na prikladno pripremljene kutiće s didaktičkim sredstvima:⁴²

- ❖ Kutić za svetu misu. Po pripremi kaleža, patene, svijeća, križa i ostalih predmeta oltara djeci postaju bliskiji predmeti svete Mise. Onda na poseban način žive svoj odnos s Bogom

⁴⁰ Gobbli, G., *op. cit.*, 4.

⁴¹ Usp. Barada, S., Luetić, M., *op. cit.*, 83.

⁴² Usp. Gobbli, G., *op. cit.*, 4.

u liturgiji. Ulaze u tajnu svete Mise kroz najvažnije geste koje uključuju: pripremu kaleža, pretvorbu epiklezu, prikazanje i gestu mira. Po ovim gestama djeca mogu svetu Misu doživjeti kao sakrament dara.

- ❖ Kutić za molitvu. Molitveni kutić odražava liturgijsko razdoblje sa svojim prikladnim liturgijskim bojama, svijećama, pjesmom i molitvom, čitanjima koja svečanosti liturgijskog vremena čine intenzivnijim.
- ❖ Kutić za prisposobe. Neke odabrane prisposobe služe kao ključ za otvaranje misterija-tajni Kraljevstva Božjega. Ono što je prirodno kod djeteta jeste smisao za čuđenje i divljenje.
- ❖ Kutić za krštenje. Kroz liturgijske znakove, odnosno simbole sakramenta krštenja ulaze u tajnu, sudjelovanja u Kristovoj smrti i uskrsnuću. Krist - svjetlo daruje to svoje svjetlo svima, tj. klicu novoga Života, uskrsloga Života.
- ❖ Kutić za dioramu tj. događaje iz Isusova djetinjstva. Navještanje utjelovljenja kroz riječi svetog Pisma polazeća od Navještenja, rođenja Isusova i sve do bijega u Egipat. Model Jeruzalema i praznog groba polazišne su točke uskrsnih događaja koje dijete proživljava na poseban način u obredu liturgije svjetla.
- ❖ Kutić za zemljopis. Smještanje Isusa kao stvarne osobe, u vrijeme i prostor i Izrael kao zemlja preko koje je Bog ostvario spasenje svega stvorenog.
- ❖ Središnji prostor atrija zauzima okrugli stol s didaktičkim sredstvom prisposobe o Dobrome Pastiru. Navještaj ljubavi Božje u osobi dobroga Pastira koji je umro i uskrsnuo.

3.3. Rad u atriju

U atriju se djetetu najprije prezentiraju sljedeća didaktička sredstva: mali oltar, predmeti oltara I, predmeti oltara II, svetohranište, prisposoba Dobri Pastir i druga početna sredstva ili aktivnosti koje razvijaju i učvršćuju rad kroz pokret i koordinaciju pokreta. Religiozno iskustvo odgovara dubokoj životnoj potrebi koja se u djetetu ostvaruje sudjelovanjem cjelovite osobe. Važno je da dijete od 3 do 6 godina prima religiozni sadržaj, ne samo preko Riječi, nego i aktivnošću, odnosno pokretima koje ono samo izvršava.

U atriju se, za svaki sadržaj, postavlja po jedno didaktičko sredstvo, pa i onda ako ima puno djece. Da bi se njegovalo načelo reda, od samoga početka treba naglašavati sljedeće pravilo: Dokle god neko dijete radi s određenim didaktičkim sredstvom i dok ga ne vrati na mjesto odakle ga je uzelo, drugo ga dijete ne može uzeti. Ono treba pričekati, promatrati ili uzeti drugo didaktičko sredstvo. Potrebno je voditi brigu da broj didaktičkih sredstava u atriju, zajedno s vježbama praktičnoga života, bude veći ili podjednak broju djece koja se u atriju nalaze.

Zanimljivo je uočiti da je i odraslima, čak i sama izrada didaktičkih sredstava, jedno iskustvo meditacije. Mnogi to potvrđuju. Didaktička sredstva su za katehete pomoć za meditaciju s djecom, ali ona su isto tako i pomoć u njihovoj osobnoj meditaciji.⁴³

Priprema okoliša još je jedna neizravna pomoć koju odrasla osoba treba pružiti djetetu. Ovo je temeljno načelo u Montessori metodi, na čiju važnost ukazuje sva moderna psihologija. „Atrij“ je ime koje je Maria Montessori dala okolini posvećenom dječjem religioznom životu, podsjećajući na onaj prostor u drevnim kršćanskim bazilikama koji je služio kao predsoblje crkve, kako u materijalnom, tako i u metaforičnom smislu riječi.

Montessori je atrij namjeravao biti posrednim mjestom između učionice i crkve. To je mjesto na kojem dijete upoznaje veliku stvarnost svog kršćanskog života, ali također i, prije svega, mjesto na kojem dijete počinje živjeti te stvarnosti u posredovanju i molitvi. Akademska učionica nema ništa o atriju. Akademska učionica nema ništa o atriju. To nije mjesto za vjeronauk već za vjerski život. Atrij je mjesto rada, gdje posao ipak dolazi, razgovor s Bogom. To je već na neki način hram, u kojoj dijete može živjeti bogoslužje u svom ritmu, što u crkvi nije moguće. To je mjesto za zajednicu djece i njihovog katehete, pa se stoga razlikuje od crkve, koja je mjesto okupljanja cijele Božje obitelji.

Atrij se može usporediti s povučenom kućom, jer bi takav trebao biti mjesto koje olakšava ponovno prikupljanje i tišinu, čak i u vanjskim aspektima zidnih ukrasa i ostalog namještaja. Poželjno je da atrij bude „usredotočen na masu“, odnosno mjesto na kojem se materijal posebno izdvaja u odnosu na misu, mjesto na kojem se krstionica ističe na području dodijeljenom krštenju. Evanđelje bi trebalo imati počasni položaj i smjestiti se uz prisposodbe i materijale koji se odnose na Kristov povijesni život (u atriju za stariju djecu trebala bi biti cjelovita Biblija).

⁴³ Usp. *Ibid.*, 12-13.

Trebao bi postojati i prostor za molitvu, posebno u atriju za malu djecu. Ukrase u molitvenom području treba mijenjati nakon napredovanja liturgijske godine. Djeca sama mogu pripremiti pokrivač u boji za stol ili zid koji odgovara liturgijskom godišnjem dobu. Mala koljena ili stolica mogu pozvati dijete da produži svoj boravak tamo. Kateheta izlaže pojedinačne teme na području atrija koje sadrže materijal za tu temu.⁴⁴

⁴⁴ Usp. Cavaletti, S., *op. cit.*, 55-56.

ZAKLJUČAK

Može se zaključiti da Kateheza Dobrog pastira ima 2 glavna problema u provođenju. Prvi je nedostatak objektivnog kurikulumu, a drugo jamstvo da će učitelji imati potreban materijal za pravilnu katehizaciju učenika. Za razliku od tradicionalne metode prenošenja istina, kojom učenici uče od učitelja, u programu Kateheze Dobrog pastira, kateheta ne smije podučavati učenika, jer bi to onemogućilo kreativnost učenika. Maria Montessori naučila je da dijete ima posebna znanja kojih nema kod odraslih kojima dijete može pristupiti i na taj način upoznati istine. To ne dolazi iz kršćanskog razumijevanja u kojem se vjera mora prenositi od prethodnih generacija, jer se određene stvari mogu spoznati samo kroz otkrivenje.

S druge strane, ovaj pristup ima mnoštvo pozitivnih obilježja. Materijal i djela atrijska osmišljena su kako bi pomogla promišljanju kerigmatskog proglašenja i olakšala djetetu prisvajanje najavljenih misterija. Stoga metodologija usklađuje vitalnu djetetovu hitnost - njegovu veliku potrebu i sposobnost odnosa ljubavi i zaštite - sa stvarnošću Utjelovljenja. Ponovno, dijete na parabolu o dobrom pastiru ne reagira akademski, već vitalno i spontano, a parabola se neizbrisivo utiskuje u njegovu inteligenciju.

Kateheza Dobrog pastira jedinstveno je postavljena ne samo da podučava dijete o Bogu, već da olakša djetetov živi odnos s Isusom Kristom. Ova katehetska metoda u potpunosti je suprotnosti sa standardnim koncepcijama kateheze malog djeteta koja, ako se uopće dogodi, često samo upućuje na kognitivnu dimenziju djeteta ili se svodi na puku zabavu. Kateheza Dobrog pastira nudi posebno uvjerljivu metodu u tome što prepoznaje djetetovu sposobnost da stupi u odnos s ljubavlju s Isusom Kristom i pedagoški olakšava taj misteriozni susret, pomažući tako formiranju djetetove vjerske mašte na način koji potiče rast istinskog učenja.

LITERATURA

1. Avšič, Š., Rifel, T., Holistic Pedagogy and Early Childhood Education, *Nova prisutnost*, 14(3), 2016, 429-442.
2. Barada, S., Luetić, M., Primjena elemenata Kateheze Dobrog Pastira u integraciji djece s teškoćama u razvoju, *Svjedok*, br. 22, 2015, str. 82-90.
3. Catechesis of the Good Shephard UK: *Materials for your Atrium*. URL: <http://www.cgsuk.org/faq> (16.08.2020.)
4. Cavaletti, S., *Introduction: Characteristics of the Good Shepherd. Journals of the catechesis of the Good Shepherd 1998-2002*, Catechesis of the Good Shepherd Publications, Chicago, 2003, 4-8.
5. Cavaletti, S., *The Religious Potential of the Child: Experiencing Scripture and Liturgy with Young Children*, Catechesis of the Good Shepherd Publications, Sofia, 1992.
6. CGS Information Booklet, *CGS: Catechesis of the Good Shepherd*, Centre for Catholic Formation, London, 2019.
7. Feez, S., An Overview of Montessory pedagogy - recontextualising and decontextualising educational knowledge, *Montessori's medication of meaning a social semiotic perspective*, University of Sydney, Sydney, 2007, 241-311.
8. Garmaz, J., Tomašević, F., Odgajanje opažanjem: neke specifičnosti odgoja prema Montessori pedagogiji, *Služba Božja*, 58(4), 2018, 443-464.
9. Gobbli, G., *Neka Montessori načela primijenjan u katehezi djece*. Montessori dječji vrtić Sunčev sjaj – Nazaret, Đakovo, 2002.
10. Harvey, J. W., Teaching kids before they start school, *Kiplinger's Personal Finance*, 19(8), 1965, 32-34
11. Hobljaj, A., Prezbitarov identitet i katehetski ministerij, *.Bogoslovska smotra*, 80(3), 2010, 725-749.
12. Lilig, T., Main, J., Van Duser, K., Let Us Pray with the Children, *Journals of the Catechesis of the Good Shepherd Publications*, Catechesis of the Good Shepherd Publications, Chicago, 2003, 99-109.

13. Marshall, C., Montessori education: a review of the evidence base, *Science of Learning*, 2(11), 2017, 1-9.
14. Mohorić, M., Doprinos vjerskog odgoja cjelovitom razvoju djece rane i predškolske dobi, *Magistra Iadertina*, 12(1), 2017, 59-73.
15. Montessori Institut, *Cathehesis of the Good Shepherd*. URL: <https://www.google.com/url?sa=t&source=web&rct=j&url=http://www.montessori-institut.si/wenPedKDP.php&ved=2ahUKEwjKjavKgffpAhWswqYKHe4lDgYQFjATegQIAhAB&usg=AOvVaw0adGD0kORF5JNka9IAklwA&cshid=1591784426201>
(10.06.2020.)
16. O'Shea, G., A., Comparison of Religious Education, *British Journal of Religious Education*, 1(1), 2017, 1-11.
17. Seitz M., Hallwachs, U. (1997). *Montessori ili Waldorg?* EDUCA, Zagreb:
18. Vuksanović, A., *Pedagogija*. ZALFA d.d., HRVATSKI KATOLIČKI ZBOR „MI“, Zagreb, 1994.

PRILOZI

Popis slika

Slika 1. Maria Montessori	2
Slika 2. Faze razvoja djeteta.....	3
Slika 3. Erin, 7 godina. “Volim te Bože kao što ti voliš nas”	18
Slika 4. Caitlyn, 5 godina. „Sretno sunce i nasmijano lice su na nebu. Anđeo je sretan i smiješi se djetetu Isusu, a dijete skače na trampolinu jer je toliko sretan zbog Isusa. Križ je kraj njega.	22
Slika 5. John Paul Lund, 7 godina. John predvodi zajedničku molitvu u atriju u St. Patricku u Tacomi. Atrij je sveti prostor u kojem djeca produbljuju svoj odnos s Bogom.....	24

SVEUČILIŠTE U SPLITU
KATOLIČKI BOGOSLOVNI FAKULTET

IZJAVA O AKADEMSKOJ ČESTITOSTI

kojom ja, Katarina Mustać, kao pristupnik za stjecanje zvanja *sveučilišne prvostupnice katehetike*, izjavljujem da je ovaj završni rad rezultat isključivo moga vlastitog rada, da se temelji na mojim istraživanjima i oslanja na objavljenu literaturu kao što to pokazuju korištene bilješke i bibliografija. Izjavljujem da niti jedan dio završnoga rada nije napisan na nedopušten način, odnosno da nije prepisan iz necitiranoga rada, pa tako ne krši ničija autorska prava. Također izjavljujem da nijedan dio ovoga završnog rada nije iskorišten za koji drugi rad pri bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj ili radnoj ustanovi.

Split, 23.09.2020.

Potpis
